

УДК 159.99-056.36:34.096

ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПІДЛІТКІВ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ В УКРАЇНІ

Орлов Олег Вікторович, молодший науковий співробітник лабораторії проблем інклюзивної освіти Інституту спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України

В статті представлено результати теоретичного аналізу проблеми реалізації психологічного супроводу дітей та підлітків з розумовою відсталістю. Здійснено порівняльний аналіз нормативно-правового забезпечення системи психологічного супроводу дітей та підлітків з розумовою відсталістю в Україні та країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: психологічний супровід, психологічна допомога, психологічне здоров'я підлітки з розумовою відсталістю.

In the article the results of a theoretical analysis of the problem of implementation of psychological support for children and adolescents with intellectual disabilities are presented. The comparative analysis of psychological support for children and adolescents with mental retardation legislations in Ukraine and European Union countries is performed.

Keywords: psychological support, psychological help, psychological health of adolescents with mental retardation.

В умовах євроінтеграційної спрямованості розвитку сучасної української держави великого значення набуває адаптація до європейських стандартів правових норм, що регулюють як економічні, так і соціальні відносини в нашій країні. Система забезпечення психологічного благополуччя населення, в тому числі його соціально малозахищених верств,

як один із напрямів реалізації соціальної політики держави також має бути узгоджена із західною практикою. Реалізація психологічного супроводу населення в Україні за європейськими стандартами можлива за рахунок перегляду існуючих моделей типового та атипового психічного розвитку індивіда, а отже і моделей надання психологічного супроводу та психологічної допомоги.

На сьогоднішній день в психологічній науці та практиці склалися дві основні моделі психологічного супроводу та психотерапії — медична та немедична. Перша характеризується нозологічним підходом, мінімальною активністю пацієнта, експертною позицією фахівця, зорієнтованістю на усунення симптому. В медичній моделі психотерапія є лікарською спеціальністю. Друга є реалізацією гуманістичного, холістичного, особистісно-зорієнтованого підходу до людини та визначається значною мірою активності клієнта, партнерським характером стосунків між фахівцем та клієнтом, направленістю на підвищення психологічної культури клієнта та пошук його внутрішніх ресурсів. В немедичній моделі психотерапія є самостійною гуманітарною професією [1].

Забезпечення охорони психологічного та психічного здоров'я в Україні нині регулюється «Положенням про психологічну службу в системі освіти України», Законом України «Про психіатричну допомогу», Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу» та іншими нормативно-правовими актами, в основу яких покладено медичну модель психічного розладу і, як наслідок, відповідну модель надання психологічної допомоги [2; 3; 4]. Діяльність психологів, лікарів-психологів, лікарів-психотерапевтів, згідно «Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу», розмежовується за компетенціями. Психологові, що не має медичної освіти, дозволяється «корекція, реабілітація, профілактика порушень взаємин з оточуючим соціальним середовищем людини» та «визначення психофізичного розвитку

дітей, психолого-педагогічна корекція, профілактика, реабілітація» [4]. При цьому право на здійснення впливу на особистість лишається за лікарями, що в певній мірі суперечить тому змісту корекції, реабілітації та профілактики, який визначається «Положенням про психологічну службу в системі освіти України» [2]. Поряд із цим, «Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку» передбачене формування та розвиток особистості дітей та підлітків з розумовою відсталістю в загальноосвітніх навчальних закладах, а також надання їм своєчасної психологічної та психотерапевтичної допомоги [3]. Обмеження діяльності психолога лише сферою “взаємин з оточуючим соціальним середовищем”, таким чином, ускладнює забезпечення реалізації прав дітей та підлітків з розумовою відсталістю на отримання відповідної психологічної допомоги.

Сучасні європейські тенденції в діяльності фахівців з охорони психічного здоров'я є дещо відмінним від аналогічних на Україні. Так, згідно Стразбурської декларації психотерапії від 1990 року, психотерапія є самостійною науковою галуззю, а практика психотерапії – окремою гуманітарною професією [7].

Як підкреслює С. Джинджер, психотерапія являє собою явище мультидисциплінарного характеру, що включає медичні, психологічні, соціологічні та інші аспекти. Це твердження реалізується в освітній практиці європейських країн, в більшості з яких післядипломну психотерапевтичну освіту можуть здобувати як лікарі, так і психологи, а подекуди й інші фахівці - філософи, педагоги, соціологи, молодший медичний персонал тощо. Обмеження психотерапії лише медичною її стороною, на думку С. Джинджер, є нераціональним. За твердженням дослідника, таке неефективне обмеження не практикується в жодній країні Світу, однак, як показують вищенаведені дані, саме такий підхід є характерним для України, де лише лікар-психолог або лікар-психіатр має право на психотерапевтичну освіту та практику [6].

Таким чином, у країнах Євросоюзу психотерапія розглядається окремо від системи освіти та системи охорони здоров'я. Втім, підготовка та робота психотерапевтів на законодавчому рівні повноцінно регулюються лише в 7 країнах Європейської Економічної Зони – в Австрії, Італії, Ліхтенштейні, Нідерландах, Німеччині, Фінляндії та Швеції – і частково - у Швейцарії. У Сполученому Королівстві контроль відповідних професійних сфер здійснюється лише стосовно дитячих психотерапевтів Національної Служби Здоров'я. У деяких країнах Європейської Економічної Зони психотерапія або не регулюється зовсім, або є сферою компетентності лікарів загальної практики та лікарів-психіатрів, як і на Україні [5]. Однак, для західної психотерапії така ситуація є тимчасовим явищем, оскільки відповідні законодавчі акти вже чекають свого прийняття. Для України ж стратегія змін у цій галузі є досі невизначеною.

Отже, сьогодні Україна обирає шлях євроінтеграції. Повноцінне включення нашої країни в європейський соціально-економічний простір потребує змін у багатьох сторонах функціонування української держави, в тому числі – в забезпеченні охорони психологічного благополуччя населення, особливо – соціально малозахищених його верств. В першу чергу це вимагає перегляду тих засад, на яких нині ґрунтуються законотворчі ініціативи в зазначеній галузі. Застосування в Україні немедичної моделі психологічного супроводу населення (осіб з розумовою відсталістю в тому числі) та перегляд об'єктного характеру відносин між психологом та клієнтом дозволить усунути наявні в чинному законодавстві протиріччя та адаптувати вітчизняну систему охорони психологічного благополуччя до світової практики.

Література

1. Бурлачук, Л. Ф. Психотерапія / Л. Ф. Бурлачук, А. С. Кочарян, М. Е. Жидко. – СПб.: Питер, 2002. – 466 с.

2. Положення про психологічну службу в системі освіти України – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0922-99>
3. Про затвердження Положення про спеціальну загальноосвітню школу (школу-інтернат) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1219-08>
4. Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0577-08>
5. Bednar W. Regulation of the professions of psychotherapist clinical psychologist health psychologist in the member states of the eea and the swiss confederation / Bednar W., Lanske P., Schaffenberger E. – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.pce-europe.org/file/Infos/Publ-EEA-Regulations.pdf>
6. Ginger S. Colloquium on the Status of Psychotherapy in Europe – [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.sergeginger.net/resources/Wien.Feb10.E11.pdf>
7. Strasbourg declaration on psychotherapy of 1990 [електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.europsyche.org/contents/13247/strasbourg-declaration-on-psychotherapy-of-1990>